

ÖĞRETİM DİLİ OLARAK TÜRKÇENİN SORUNLARI VE ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİNDEKİ ETKİLİ YAKLAŞIMLAR*

Doç. Dr. Sedat Sever

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

ÖZET

Türkçe, öğretim dili olarak, günümüzde birçok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır.

Yabancı dille öğretim, kitle iletişim araçlarının dili, Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin yetiştirilmesi, öğretim programları, öğretimde kullanılan araç-gereçlerin niteliği ve öğretim sürecinde uygulanan öğretim-öğrenme yaklaşımları Türkçe öğretiminin verimini belirleyen önemli değişkenler olarak, bilimsel süreçlerde inceleme konusu yapılmalıdır. Bu çalışmada öğretim dili olarak Türkçenin sorunlarına değinilmiş; Türkçe öğretiminin kazandırmayı amaçladığı becerilerin nitelikleri ile bu becerilerin öğrencilere edindirilmesi sürecinde izlenmesi gereken çağdaş öğretim-öğrenme yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Türkçe öğretimi, amaçlar, sorunlar, çağdaş yaklaşımlar

ABSTRACT

Our language, Turkish as the medium of instruction, faced with several problems today. Instruction in a foreign language, rhetoric in mass media, the quality of the educational materials applied in teaching, the approaches conducted in the process of teaching and learning serve as the variables which determine the effectiveness in teaching Turkish, and they should be subject to examination and are to be studied thoroughly in scientific processes. In this study, the problems of Turkish, as the medium of instruction, have been touched on and the qualities of the objectives, which Turkish, as a medium of instruction, aims at acquiring and also the contemporary teaching and learning approaches to be followed during the process by which students get these skills have been attempted to be determined.

Key words: Teaching Turkish, objectives, problems, contemporary approaches.

Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları:

Türkçenin, bilim, kültür ve öğretim dili olarak yaşadığı sorunların çözümünde üniversitelerimize önemli görevler düşmektedir. Üniversitelerimiz, uygulamalı bilimdeki hızlı gelişmelere koşut olarak dilimize giren yabancı kökenli sözcüklerin, bilim alanlarında sayıları gittikçe artan yeni terimlerin Türkçe karşılıklarını bulma; bilimsel etkinlikleri, bilimsel düşünme süreçlerini Türkçenin anlatım

olanaklarıyla yapılandırma sorumluluğunu taşımaktadır.

“Kendi anadiliyle bilim ve teknikbilimle uğraşmak isteyen bir toplumda, anadilinin sözlerinden türetilmiş bilimsel / teknik terim niteliğindeki sözcüklerin (dolayısıyla kavramların) halkın genel dilinde de kolayca kullanılmaya başlanmasıyla, bilim ve teknikbilimin halktan kopuk, erişilmez “yüce” bir kavram olarak algılanmak yerine, halkın malı olan, herkesin

* Bu bildiri, TC Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen “Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını” konulu Uluslararası Bilgi Şöleni’nde sunulmuştur. Ankara: 07. 01. 2002.

kullandığı, somut birer uygarlık aracı olarak yaygınlaştığı, Türkiye’de de gözlenmiştir. Türkçe’nin eksiksiz bir bilim ve öğretim dili olarak gelişebileceği ve başarıyla kullanılabileceği varsayımı doğrulanmıştır”(Köksal, 2001: 20). Aydın Köksal’ın öncülüğünde 1966 yılında başlayan çalışmalarla, bugün “bilgisayar, yazılım, bilgi işlem, benzetim, donanım” gibi hemen anımsayabildiğimiz yaklaşık 2500 sözcük dilimize kazandırılabilmiştir. Bilişim alanındaki bilimsel süreçlerin Türkçe terimlerle gerçekleştirilebileceği somutlanmıştır. Dilbilim alanındaki terimlerin de başta Prof. Dr. Berke Vardar olmak üzere birçok dilbilimcinin çalışmalarıyla Türkçeleştirildiği bilinmektedir.

“Ancak açık bir biçimde dile getirilen düşünce başkalarınca da anlaşılır olur. Sözcükler ne denli açık ve kullanışlı olursa, anlama yetisi de o denli iyi işleyebilir, anlatma yeteneği de anlama yeteneğinin iyi işlemesine bağlıdır. Açık düşünebilen insan düşüncesini de açık anlatabilir. Açık düşünebilmek de insanın kafaca özgür olmasına bağlıdır. İnsan, ancak anadili (ya da içinde yetiştiği dil) düşünmeye elverişli olduğu zaman tam, özgürce düşünme olanağına kavuşur. Karışık yapılı, kendi içinde gelişmemiş bir dil düşünmeyi de engeller, tutsak eder”(Akarsu, 1984: 117).

Türkçe, sözcükbilimsel zenginliği ve anlatım olanaklarıyla yeni ve özgün düşünceler oluşturma; derin çağrışımlar yaratabilen sözcükleriyle de duygu üretme olanakları olan yetkin bir dil. Yazın dili olarak kendini kanıtlamış olmasına karşın, Türkçenin bilim dili olarak yetersizliği, hatta Türkçeyle bilim yapılamayacağı yargısı bazı çevrelerde sıkça yinelenmektedir. Öte yandan, son yıllarda yabancı dil öğrenmeye yüklenen anlam ve yabancı dille öğretim olgusu, insanlarımızı kendi dili yerine başka bir dilin olanaklarıyla düşünmeye ve iletişim kurmaya yöneltmektedir. Yabancı dille öğretimin bir ayrıcalık haline sokulması ise sorunun düşündürücü ve üzücü boyutunu oluşturmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda yapılan büyük yanlışlardan biri de yabancı dil öğretimi ile yabancı dille öğretimin birbirine karıştırılmasıdır. Bugün, bazı üniversiteler, gerekmediği halde yabancı dille öğretim yaparak ‘Türkçeyle bilim yapılamayacağı’ yargısını destekleyen bir konuma girmişlerdir. Bireylerin, çok yönlü iletişim sürecine yönelmelerinde, yeni bir düşünce sistemine ve kavramlar dünyasına açılmalarında, yabancı dil öğrenmelerinin elbette büyük yararı vardır. Ancak, ülkemizde içine düşülen önemli bir yanlış da yeni bilgilere ulaşmanın bir aracı olması gereken yabancı dil öğretiminin, bir amaç konumuna getirilmesidir. “Oysa, yabancı dil amaç değil araçtır”. Yabancı dil, bilim için, bilgi için, dünyadaki gelişmeleri izlemek

için bir araçtır. Bütün bunlar yok sayılıp yalnızca yabancı dil öğrenmek amaçlanırsa, yabancı dil öğretiminden beklenen verim de alınamaz (Kavcar, 1998: 9; Demircan, 1994: 2). Aslında, yabancı dil öğretmek, yabancı dil öğretimine ağırlık vermek başka, matematik, fizik, kimya, toplumbilim, ruhbilim, konuşma ve yazma eğitimi, çocuk edebiyatı gibi dersleri yabancı dille okutmak başka şeydir. Sinanoğlu (Çaykara, 2001: 425-426), yabancı dille öğretim olgusunu, bireyin ve toplumun düşünsel üretim süreciyle ilişkilendirir: “İngilizlerin, Amerikalı veya Kanadalıların eğitimbilim (pedagoji) kitaplarını açıp bakın: ‘Yabancı dille eğitim yaptığın zaman insanlar düşünemez hale gelir’ diyor. Böylece sömürgecinin maşası bir sınıf ortaya çıkıyor. Şimdi düşünün; öğretmen yarım yamalak bildiği bir dilden, senin yarım yamalak öğrenmekte olduğun bir dille fiziğin en derin kavramlarını anlatıyor. Kendi dilinde anlatsa bile anlaman zor. Bir de yabancı dil, yani tarzanca ile kim nasıl öğrenecek?”

Ülkemizde bilimsel ve düşünsel etkinliklerin yabancı dillerin olanaklarıyla sürdürülmesine yönelik anlayışın, ne yazık ki gittikçe yaygınlık kazandığı gözlenmektedir. Temel işlevi bilim ve düşünce üretmek olan üniversitelerin, yabancı dille öğretim yaparak bir üstünlük yaratmaya çalışması, sorgulanması gereken önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bilimsel araştırmaların sayısı- niteliği, öğretim kadrosunun yeterliliği, araç-gereç donanımı gibi üniversitenin niteliğini belirleyen evrensel ölçütlerin, yabancı dil öğretiminin gölgesinde kalması, sorunun düşündürücü boyutunu oluşturmaktadır. Bazı çevrelerin “Türkçenin bilim dili olarak yetersizliği nedeniyle, yabancı bir dille öğretim yapılmalıdır.” görüşünün ise, kabul edilebilecek bir yanı yoktur. Ergenç (2001: 13), bilim eğitimini, egemen dil konumundaki dille (yabancı dille) yapmanın, yetişmekte olan gençleri daha çok bilimsel düşünmeye yaklaştırdığı savının yanlıgılarla dolu olduğunu belirtir.

Dilbilimcilerin ortak kanısına göre, dil ve düşünce arasında güçlü bir ilişki vardır. Her birey bu ilişkiyi kendi dilinin olanaklarından yararlanarak kurabilir. Başka bir söyleyişle, bireyler yalnızca anadilleriyle özgün düşünsel yaratılar oluşturabilirler ve bunları hiçbir anlam yitimine uğratmadan dil aracılığıyla paylaşabilirler. En karmaşık duyguların en içten ve etkileyici biçimde anlatılması, duyumsatılması için de gereksinim duyulacak araç, kişinin anadilidir. Öte yandan, dil bir toplumun kültürünü oluşturan, biçimlendiren bir olgudur. Diline ve kültürüne yabancılaşmış, kendi diliyle düşünce oluşturma olanaklarından uzaklaşmış bir toplumun, yaratıcı kültüre nasıl bir katkı

sağlayabileceği ise, sorgulanması gereken sorunlardan yalnızca biridir.

Humboldt'a göre, insanın düşünmesi ancak dille olanaklıdır. Bu nedenle, dilde üstünlük yaratamayan bir ulusun düşünceleri de kapalı, dar ve sınırlı kalır. Bu durum bütün kültürü etkiler. Bu bağlamda düşünüldüğünde, kültürle dil birbirinden ayıramazlar. Her ikisi de birlikte gelişirler. Birinde üstün olan bir ulusun, ötekinde de üstün olması kaçınılmazdır (Akarsu, 1984: 88). Cemal (1997: 13)'e göre, ortaöğretim sürecinde anadilinin becerilerini yeterince edinememiş öğrencilerin, kendi ülkesinde yabancı dilde öğretim yapan bir üniversiteye girmesi, kültürel kimlik kazanılması açısından son şansın da yitirilmesi anlamına gelmektedir. "Çünkü, üniversite-yani olması gereken üniversite-her türlü bilgi alışverişinin ve düşüncenin diyalog, tartışma ve araştırma temelinde gerçekleştiği kurumdur. Sağlıksız bir ortaöğretim sürecinin ardından düşünme eyleminin gerçek boyutlarıyla ilk kez -yabancı bir dünya görüşüyle eşanlı -yabancı bir dilde karşılaşan gencin, bu dil aracılığıyla kökleri ancak kendi kültürel ortamında bulunabilecek bir kültürel kimliği nasıl edinebileceği, araştırılmaya değer bir noktadır." Bu bağlamda düşünüldüğünde, yabancı dilde öğretim yapan üniversitelerin bu öğretimi yeğleme nedenlerini, varsa, bilimsel gerekçeleriyle kamuoyuna açıklamaları gerekir. Öte yandan, Fransa, İtalya, Almanya, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler olarak da adlandırılan ülkelerde niçin yabancı dilde öğretim yapılmadığı; buna karşın bu ülkelerdeki öğrencilerin en az iki yabancı dili nasıl öğrenebildiği, yanıtlanması gereken sorular olarak karşımızda durmaktadır.

Üniversitelerin temel görevlerinden biri de bilim alanlarındaki hızlı değişimlere koşut olarak Türkçemizin gelişimine katkı sağlamaktır. Dilimizin bir bilim ve kültür dili olarak geliştirilmesi sürecinde, bilim alanlarındaki terimlerin Türkçeleştirilmesine yönelik bilinçli bir çabaya gereksinim duyulduğu açıktır. "Bilim dili; bilimde elde edilen, ulaşılan kavramları kesin, açık, yanlış yorumlamalara, algılamalara kapalı... biçimde dile getiren bir terimler dizgesidir. Bilim insanı(adamı) da bu terimler aracılığıyla iletişimde bulunan kişi"dir (Koç, 1987: 12). Karışık, aktarma terimlerin sıkça kullanıldığı bir dille sağlıklı iletişim kurulamayacağı gibi, yabancı bir dilin olanaklarıyla düşünmeye zorlanan insanların, düşünsel yaratıcılıklarını kendi anadilleriyle geliştirme ve uygulama sorunları yaşayacağı açıktır. Bu durum öğretim dili, düşünme ve iletişim dili Türkçe olan bir ülkede, bilimsel bilginin büyük çoğunluk tarafından paylaşılamaması sorununu da ortaya çıkaracaktır.

Burada akla hemen Eroğul (1994)'un oluşturduğu soru gelmektedir: "Anayasaya bakılırsa 'herkes, manevi, varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir'; 'herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir'; 'herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme hakkına sahiptir'; 'kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.' Bütün bunlar güzel de yabancı sözcüklere boğulmuş yoz bir dille bu hak ve özgürlüklerin hangisi gerçekten kullanılabilir?"

"Türkçem benim ses bayrağım" diyerek, anadili sevgisini, bilincini ve duyarlılığını dört sözcükle yalın bir yargıya dönüştüren Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya göre, "Arı dil, anlama eşitliği demektir" (Cumhuriyet, 29. 09. 1985'ten aktaran: Eroğul, 1994: 122). Anlama eşitliğinin gittikçe bozulmaya yüz tuttuğu bir ülkede, büyük çoğunluğun anayasal haklarını bilinçli bir anlayışla kullanması olası mıdır? Türkçenin anlatım olanaklarıyla bilgi üreterek anlama eşitliğinin sağlanmasında üniversitenin bir sorumluluğu yok mudur?

"... Çarşıdan aldığı bir dayanıklı tüketim malının kullanma kılavuzunu okuyan yurttaş, baştan sona yabancı sözcüklerle bezenmiş 'açıklamalar'la karşılaşsın, tüketici olarak hakkını nasıl koruyabilir? Edindiği malın kullanımını, bakımını doğru dürüst anlayamamışsa, kendisine zorunlu olarak verilen güvence (garanti) belgesinin ne değeri kalır?... Eczaneden aldığı ilacın 'prospektüs'ü (!) tamamen anlaşılmaz, çorba bir dille yazılmışsa, yurttaşın sağlık hakkı saldırı altında değil midir?"(Eroğul, 1994: 123)

"Dilin gelişmesi, kültürel gelişmenin göstergesidir. Dilini ve kültürünü geliştirememiş toplumların, gelişmiş ülkelerin tüketici kültür yükünü nasıl bir ağırlıkla omuzlarında taşıdığı, her gün televizyonlarda, gazetelerde, günlük yaşamda yalnızca hoş yüzünü gösteriyor. Son yıllarda Türkiye'de satış yerlerinin yabancı adlarla donanması, bu özentili kültür tüketiciliğinin karşısında korumasız kaldığımızın somut kanıtıdır. Üretici olmayan toplumlar da ne yazık ki buna katlanıyorlar. Teknik alanda olsun, düşünce üretiminde olsun, o aracı yapan ya da bir düşüncüyü geliştiren, doğal olarak onun adını da koyacaktır" (Binyazar, 1998: 2). Bu nedenle, yaşanan dil sorununun çok boyutlu olduğu ve sorunu etkileyen değişkenlerin tümel bir yaklaşımla değerlendirilmesi gereği gözden kaçırılmamalıdır.

Son yıllarda konuşma ve yazı dilinde görülen yabancı sözcük kullanma düşkünlüğü de üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir olgudur. Ölçünlü Türkçenin kurallarını hiçe sayan bazı özel radyo ve televizyonlar, kimi gazete ve dergiler, dilimizin özelliklerini tanımak istemeyen ya da bozarak ilgi

çekmeye çalışan bazı reklamcılar ve tanıtım kuruluşları da bir değişken olarak inceleme konusu yapılmalıdır. Özellikle, yabancı sözcüklerden ad bulma yarışına giren işyerlerini bu düşkünlüğe iten nedenlerin bütün gerçekliği ile sorgulanması ve anlaşılması gerekir.

Bir kentin caddesinde yürürken mağaza adlarını okumaya giriştiğimizde, insanda yabancı bir ülkede dolaşıyor duygusu oluşmaya başlıyor. Büyük bir mutlulukla dinlediğimiz müzikten sonra başlayan konuşmalar ya da söyleşiler sırasında, hızla, Türkçenin bozulmadan konuşulduğu yeni radyo kanalları aramaya koyuluyoruz. Okumaya başladığımız bir derginin adına gözümüz iliştiğinde ise, o zamana değin kavram dünyamızda yer almamış yabancı bir sözcük ya da sözcüklerle karşılaşırız. Cüzdanımızda taşıdığımız kredi kartları, aldığımız yiyeceklerin, içeceklerin, giyeceklerin üzerlerindeki adlar ise, bize yabancı olduğu halde, ait olduğu dildeki okunuşlarıyla belleğimize işlemeye başlıyor. Kendi dilimizi kullanırken yaşadığımız sorunları çözmeden, bu kez anlam dünyamıza girmeye çalışan yabancı kökenli yüzlerce sözcüğün boğumlandırılması sorunuyla karşılaşırız.

Gündelik konuşma dilinde sıkça yinelenen; ancak yabancı bir dilin kurallarına göre uydurulan, "bankamatik", "dokunmatik", "akmatik", "okeylemek", "çek etmek", "test etmek" gibi sözcükler; "bye bye"(hoşça kal), "fast food", "pissa room", "coffee hause", "rent a car", "check up", "groos market", "game hause", "7 UP", "Pepsicola", "Cocacola", "Kristalcola", "shopping center", "Maximum card", "Advantage card", "... Master card", "Bonus card" gibi yaşamımızın bir parçası durumuna getirilen yabancı sözcükler ; ... hello, hello, hellooo, golden numbers, cep to cep gibi yabancı bir dilin sözcükleriyle kurgulanan reklamlar... ; "... market", "... cafe", "... export", "... şok", "... sport wear", gibi işyeri adlarında kullanılan sözcükler, hem kültürel çevremizi hem de iletişim sürecini kuşatmaktadır. Özellikle, internet kullanımının gittikçe yaygınlaşması, save etme, chat yapma, sms ve e-mail gönderme gibi karışık bir dili de iletişim alanımıza taşımaktadır.

Yabancı sözcükleri kullanma düşkünlüğü, genellikle düşünsel içerikten yoksun, yapay ve tekdüze bir iletişim sürecinin oluşmasına neden olmaktadır. Karma sözcüklerle aktarılan kısa ve kestirme yargılar, o anda oluşan yaşam durumları için anlam paydası zayıf bir iletişim ortamı yaratmaktadır. Bu durum, öğretim dili olan Türkçenin, gelişmesi ve yetkinleşmesi önünde engeller oluşturmaktadır. Bir dilin gerçek gücünü, güzelliğini yaşatacak ve işleyecek kimselerin, o dili

kullananlar olduğu düşünüldüğünde, kişilere dilsel becerilerin kazandırılması sorumluluğunu üstlenen anadili öğretiminin önemi de ortaya çıkmaktadır.

Türkçe Öğretimi Sürecindeki Sorunlar ve Sorunların Çözüm Yolları:

Yaşadığımız çağın en genel geçer değeri "bilgi"dir. Bu nedenle, çağımızın başarılı insanı, bilgiyi kullanabilen ve üretebilen insan olacaktır. Bu nitelikteki davranışların uygulama alanı bulabilmesi: bireylerin öncelikle, bağımsız düşünebilen, doğru, düşünce ve tasarılarını doğru ve etkili anlatabilen, anlatılanı doğru anlayabilen özelliklerle donatılmış olmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü, yaratıcı ve eleştirel düşünceyle üretilmiş bilginin anlaşılması, paylaşılması, alıcı-paylaşıcı konumundakilere de sorumluluklar yükler. Yazılı kültürle etkili bir iletişime girebilen, anlama ve anlatma becerileri gelişmiş, karar verebilen, eleştirel düşünme alışkanlığı edinmiş duyarlı bireylerin, yaşadığı kültürel ortamın yapıcı ve yaratıcı ortağı olabileceği kabul edilmektedir. Eğitim dizgesinde, belirtilen özellikteki davranışları kazandırma sorumluluğu, öncelikle anadili öğretimine düşmektedir.

İlköğretim ile başlayıp ortaöğretim ve üniversitede devam eden anadili öğretimiyle öğrencilere bilişsel, duyuşsal ve devinışsel içerikli dilsel becerilerin kazandırılmasında, Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretimine önemli sorumluluklar düşmektedir. Ancak, gerek toplumsal yaşamda tanık olduğumuz olaylar, gerek anne-baba ve öğretmen yakınmaları, gerekse Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretimiyle ilgili yapılan bilimsel çalışmalar, Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretiminde büyük bir verimsizlik olduğu gerçeğinde birleşmektedir.

Öğretim dili olarak Türkçenin yaşadığı sorunlar ile Türkçe öğretim sürecindeki verimsizlik arasında güçlü bir ilişkiden söz edilebilir. Başka bir söyleyişle, bir değişkenin herhangi bir sorunu diğer değişkenin nedeni ya da sonucu olabilir. İki değişken arasındaki ilişkide Türkçe öğretiminin daha başat bir konumda olduğu söylenebilir. Türkçe öğretimindeki verimsizlik nedenleri ortadan kaldırılmadıkça ya da öğretimin programda belirtilen amaçları yaşama geçirilmedikçe, öğretim dilimizin yaşadığı sorunların ortadan kaldırılması da kolay olmayacaktır. Bu nedenle, Türkçe öğretiminde başarıyı etkileyen tüm değişkenler bilimsel bir anlayışla incelenmeli ve çözüm önerileri ivedi biçimde yaşama geçirilmelidir.

Türkçe öğretiminin yapısal özellikleri ve öğretimin niteliğini belirleyen etkenler dizgesel olarak sıralandığında şunlar söylenebilir:

- Anadili öğretimi (Türkçe öğretimi) kişilik gelişiminde belirleyici bir işleve sahiptir. Çünkü, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin edindirilmesi sürecinde kullanılan araçlar (metinler), sanatçı duyarlılığı ve dilimizin anlatım olanaklarıyla oluşturulmuş yaşam durumlarıdır, genellikle de insan gerçekliğini konu alır. İnsana insan gerçekliğini tanıtır. İnsan ilişkilerini örneklendirir. Okura, o gerçekliği oluşturan sevinçleri, üzüntüleri, korkuları, beklentileri vb. duyumsatır. İnsan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı bakışıyla tanımlanmasına yönelik anlatılar, yaşam serüveninde karşılaşılabilecek sorunlara da göndermeler yapar. Okura, oluşacak yeni durumlara karşı geliştirilebilecek tutum ve davranışlar hakkında ipuçları sunar. Anadili öğretiminin temel aracı olan metinleri anlamaya dayalı süreçler, öğrencileri de doğal olarak bu gerçekliklerle buluşturur ve onları anlamaya yöneltir. Anlamaya ve anlatmaya dayalı etkinliklerle örülen, yazar-okur etkileşiminin sağlandığı eğitim ortamları ise, öğrenciler açısından yeni deneyimler kazanma olanağı yaratır.
- Anadili öğretimi; sağlıklı düşünme, tartışma ve etkili iletişim kurma becerisi edindirme sürecidir. Okuma, konuşma, yazma ve dinleme etkinlikleri, düşüncenin oluşmasına, gelişmesine ve paylaşılmasına olanak sağlar. Düşünce üretme ve tartışma etkinlikleriyle sürekli beslenen ve çeşitlenen eğitim ortamları, dilin etkili bir iletişim aracı olarak kullanılması için de uygulama alanı yaratır.
- Anadili öğrenme ve öğretme aracıdır. Bu nedenle, anadili öğretimi de kişiye öncelikle yazılı kaynaklardan (yazınsal ve öğretici metinlerden) yararlanma ve bunları başkalarıyla paylaşma becerisi kazandırmalıdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Türkçe öğretiminin amacı, yazılı kültürle etkili bir iletişime girebilen, düşünen duyarlı insanı yetiştirmek olmalıdır. Okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak, daha yalın bir söyleyişle “seçici okur” yetiştirmek, anadili öğretiminin ulaşmak zorunda olduğu temel amaç olarak benimsenmelidir. Çünkü, dilisel becerilerin amaca uygun ve işlevsel kullanılması, okuma alışkanlığı becerisi üzerine kurulan seçici okur yeterliği ile ilgilidir.
- Anadili öğretimi bir bilgi dersi olmaktan çok bir beceri ve alışkanlık kazandırma dersidir; beceriler de uygulama yoluyla kazandırılır. Öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde en etkili yol, öğretim sürecinde öğrenciyi etkin kılacak ve onu uygulamaya yönlendirecek eğitsel önlemlerin alınmasıdır. Öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma, yazma ve dilbilgisi konu alanına ilişkin becerileri, program amaçlarına uygun ve tam olarak kazanabilmesi için, her öğrenciye anılan becerilerini sınyayabileceği olanakların sunulması ya da fırsatların yaratılması gerekir. Anadili öğretiminde, dilisel becerilerin uygulamalı çalışmalarla sürekli yinelenerek kalıcı davranışlara dönüştürülebileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.
- Anadili öğretimi doğası gereği bir sanat eğitimi sürecidir. Öğrencilerin yaratıcı yetilerinin ve gizilgüçlerinin açığa çıkartılabilmesi için, öğrenciler düzeyine uygun sanatsal niteliği olan metinlerle karşılaştırılmalıdır. Metinlerin anlam evrenine girme, sanatçı duyarlılığını kavrama çalışmaları, Türkçe öğretiminin vazgeçilemez etkinlikleri olmalıdır. Ancak bu anlayışla oluşturulan öğretim ortamlarının dersin amacına hizmet edebileceği unutulmamalıdır.
- Bir dilin en yetkin kullanımı yazınsal nitelikli metinlerde görülür. Şiir, roman, öykü gibi sanatçının sezme ve duyma gücünü somutlayan bu yaratılar, yaratıldığı dilin anlatım güzelliğini ve ulusun kültürünü yansıtır. Türkçe öğretiminin gerçekleştirilmesinde, amaçlanan davranışların öğrencilere kazandırılmasında öğretimin başlıca aracı, anılan özellikleri taşıyan metinler olmalıdır. Öğrencilerin ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak düzeylerine uygun nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması, aslında sanatçı duyarlılığı ile buluşması; kendi kültürünü ve dilinin anlatım güzelliğini tanıması demektir. Bu süreç hem duyuların eğitilmesi hem de düşüncenin gelişmesine olanak sağlar. Türkçe öğretiminin öğrencilerde oluşturmakla sorumlu olduğu, “dil bilinci ve duyarlılığı”da doğal bir öğrenme ortamı içinde öğrencilere sezinletirilerek kazandırılır.

- Türkçe öğretiminde, öğretmenin yaratıcılığı, dili kullanma becerisi, dil bilinci, dil duyarlığı gibi yeterlikleriyle model oluşu, öğretimin amacına ulaşmasında belirleyici bir etmendir. Yalın bir söyleyişle, öğrencilere anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (konuşma-yazma) becerileri kazandırmakla yükümlü bir öğretimin verimi için en büyük sorumluluk öğretmenlere ve öğretmen yetiştiren kurumlara düşmektedir.

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi kapsamında başlatılan yeniden yapılanma süreciyle birlikte, 1998-1999 yılında yeni lisans ve lisansüstü programlar uygulamaya konulmuştur. 16 öğretmen yetiştirme programının dersleri ve ders içerikleri YÖK tarafından yeniden belirlenmiş ve programlar öğretmen yetiştiren Eğitim Fakültelerinin tümünde 1998-1999 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. YÖK tarafından hazırlanan "Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları" adlı çalışmanın, "Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Geliştirilmesine Yön Veren Temel İlkeler" başlığı altında şu belirlemeler yer almaktadır:

"Yeni programlarda zorunlu Türkçe dersleri kredili olarak yer almış ve ders tanımları ayrıntılı biçimde yapılmıştır. Türkçe I: Yazılı Anlatım ve Türkçe II : Sözlü Anlatım dersleri ile tüm programlardaki öğretmen adaylarının kendi dillerinde etkili bir iletişim becerisine sahip olmaları amaçlanmıştır. Etkili iletişim becerisi her öğretmen için vazgeçilmez öneme sahiptir. Gerek yazılı gerekse sözlü iletişimde öğretmenin okul ve sınıf ortamına iyi bir model olması beklenir. Bu beceriye sahip öğretmenin sınıf içi öğretimde daha etkili olacağı açıktır. Dili kullanma becerisinin aynı zamanda etkili düşünmeyi ve öğrenmeyi önemli ölçüde belirlediği dikkate alınır, öğretmenlikte anadilin düzgün, doğru, akıcı ve etkili kullanımının ne derece önemli olduğu ortaya çıkar. Bu nedenle yukarıda sözü edilen bu iki dersin, geleceğin öğretmenlerini yetiştirmede kritik bir aşama oluşturduğu unutulmamalı ve bu derslere gereken önem verilmelidir"(YÖK, 1998: 8).

Öğretmen yetiştiren lisans programlarının 1. ve 2. yarıyılında okutulmakta olan Türkçe I ve Türkçe II derslerinin içeriklerine bakıldığında, derslerde işlenecek konuların, kazandırılacak davranışların genel başlıklar olarak verildiği; ancak içerik tanımlamalarından derslerin daha çok uygulamalı çalışmalarla gerçekleştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Programda gerek derslere yüklenen anlam, gerekse derslerin öğretici bir anlayıştan

uzaklaştırılarak beceri kazandırma amacına yönlendirilmesi olumlu bir girişim olarak değerlendirilebilir. Ancak, derslerin belirtilen amaçlarına ulaşabilmesi, öğrenci ve öğretim elemanının bilişsel ve duyuşsal hazırbulunuşluğunu gerektirir. Lisans düzeyindeki Türkçe derslerinde, dilin bir düşünme ve iletişim aracı olarak doğru ve etkili biçimde kullanılabilmesi; öğrencilerin ilk ve ortaöğretim sürecinde Türkçe -Türk dili ve edebiyatı öğretiminin amaçlarına uygun davranışları edinmelerini gerektirir. Başka bir söyleyişle, öğretimin, ilköğretimle başlayan ve üniversitede de devam eden aşamaları arasında bütünsellik kurulmalı; dil öğretimiyle kazandırılan davranışlar aşamalı bir sıra izleyerek gittikçe yetkinleşmelidir. Ancak, ülkemizde, Türkçe öğretimi ile Türk dili ve edebiyatı öğretimi; Türk dili ve edebiyatı öğretimi ile Türkçe I, II dersleri arasında, kazandırılan davranışlar açısından amaçlanan bir bütünsellik kurulamamaktadır. Öte yandan, yakın geçmişe kadar üniversitelerde okutulan Türk dili derslerinin bazı öğretim elemanlarınca dilbilgisi öğretimine dönüştürüldüğü de bilinen bir gerçektir. İlköğretim döneminde karşılaştıkları küçük ve büyük ünlü uyumu gibi konularla Türk dili dersinde yeniden karşılaşan öğrencilerin, dersin sıkıcılığına ilişkin yakınmalarına çoğumuz tanık olmuşuzdur. Bu nedenle, Türk dili derslerini okutmakla sorumlu öğretim elemanları, öğrencilerin Türkçeyi bir düşünme ve iletişim aracı olarak doğru ve etkili kullanmalarına olanak sağlayacak eğitim ortamlarının yaratılmasında kılavuz olmalıdır. Özellikle, ilk ve ortaöğretimde kazanılan dilsel becerilerin yazılı ve sözlü anlatım süreçlerinde uygulamalarla gittikçe yetkinleşmesi temel amaç olmalıdır. Öğrencilere, Türkçenin anlatım olanaklarının yansıtıldığı yazınsal ve öğretici nitelikli metinleri yazılı ve sözlü olarak değerlendirme alışkanlığı ile Türkçeyi meslek yaşamında, toplumsal ilişkilerinde doğru ve etkili kullanma becerisi kazandırılmalıdır.

Öğretmen yetiştiren programların dersleri ve ders içerikleri aynı olsa da değişik üniversitelerde yetişen ilköğretim birinci kademe ve branş öğretmenlerinin Türkçe öğretim ortamını düzenlemede, farklı anlayışlara sahip oldukları bilinmektedir. Bu anlayış, öğretmenlerin hazırladıkları yıllık plan ile ders planlarının hazırlanmasındaki farklılığa da neden olmaktadır. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında öğrencilere, Türkçe öğretiminde izlenmesi gereken bilimsel öğretim yaklaşımları, kullanılması gereken yöntem ve teknikler iyice kavratılmalıdır. Bir öğretmen adayı, öğretimin bir aracı olan yazınsal ya da öğretici nitelikli bir metinden yararlanarak

amaçlanan davranışların kazandırma sürecini ustalıkla kurgulayabilecek yeterliğe ulaştırılmalıdır.

Anadili öğretiminin evrensel niteliklerinin uygulama sürecinde göz ardı edilmesi ya da farklı farklı uygulamalara konu yapılması, Türkçe öğretiminin program amaçlarına ulaşılmasında sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkçe Öğretim Programında belirtilen davranışların kazandırılmasında ortak uygulama alanları yaratabilmek amacıyla, ilköğretim birinci kademe öğretmenleri ile Türkçe öğretmenlerinin akademik içerikli hizmetiçi eğitim süreçlerinden yararlanmalarına olanak sağlayacak etkinlikleri daha da yoğunlaştırmalıdır. Öğretmen yetiştiren kurumlar olarak eğitim fakülteleri, adayların özel alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür bakımından nitelikli öğretmenler olarak yetiştirmeleri için bütün akademik önlemleri almalıdır. Kavcar(1998: 15), belirtilen niteliklerin yanı sıra, öğretmenlik için; mesleğe uygun kişilik yapısı, meslek sevgisi, insan sevgisi, öğrenci sevgisi, dil sevgisi ve Türkçeyi doğru ve düzgün kullanma duyarlığı gibi temel ölçütlerden söz eder. Bunlara, çağdaş dünya görüşü, çağdaş değerlere ve demokrasiye bağlılık, laik bir kafa yapısı gibi öğretmenlik mesleğini bütünleyen diğer özellikleri de ekler. Daha çok duyuşsal içerikli olan bu davranışların öğretmen adaylarına kazandırılması, öğretmenlerin meslek yaşamlarındaki verimi için itici birer güç olacaktır. Öğretmenlerin etkili bir model olabilmesi, söz konusu davranışları içselleştirebilmesiyle olanaklıdır.

- Türkçe öğretimi, yalnızca ders kitabına bağlı olarak gerçekleştirilmemesi gereken bir öğretimdir. Türkçe öğretimi için seçilen kitap, içindeki metinlerle öğretmen ve öğrencileri yeni kitaplara yönlendirecek bir kılavuz olmalıdır. Bu nedenle, içinde yer alan değişik türdeki metinler dilimizin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtmalı; anlama ve anlatma becerilerinin edinilmesi ve geliştirilmesi amacıyla yönelik özgün uygulama örnekleri sunmalıdır.
- Türkçe öğretimi değişik uyarılarla çeşitlendirilmelidir. Anlama ve anlatma becerilerinin kazandırılması etkinlikleri yeri geldikçe resmin, müziğin, tiyatronun, dramının anlatım olanaklarından da yararlanan öğretim - öğrenme ortamlarına dönüştürülmelidir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için okullarda **dil öğretimi dersliği / derslikleri** oluşturulmalıdır. Günümüzde, öğrencilerin farklı yeteneklerini farklı yollarla sergileyebilecekleri, gizil güçlerini

devindirebilecekleri çok uyaranlı, teknolojik olanaklarla da desteklenmiş çağdaş öğretim ortamlarına gereksinim vardır. Türkçe öğretimi için oluşturulacak bir derslik hem yapısal özellikleri hem de içindeki araç ve gereçleriyle, öğretimin kazandırmayı amaçladığı davranışlar için bir uygulama alanı yaratmalıdır. Dil dersliğinde, oyunlaştırma, yazılı çalışmaları sunma, oluşan bir durum karşısında duygu ve düşünceleri açıklama, kısa oyunları sahneye koyma gibi etkinliklerin gerçekleşmesine olanak sağlayacak **küçük bir sahne** yer almalıdır. Öğrencilerin, hem oyun ve kendilerini gerçekleştirme gereksinimlerini karşılayabilme hem de deneyimlerini paylaşabilmeleri için, Türkçe öğretiminin geleneksel sınıf ortamlarından çıkarılması gerekir. Yaratıcı bir öğretim sürecinin uygulanabilirliğinde derslikte bulunan küçük bir sahnenin önemli bir işlevi yerine getirmesi beklenir. Öğrencilerin yalnızca dinledikleri ve gördükleriyle yetinmeyip anlama ve anlatma becerilerini bütünsellik içinde uygulayarak geliştirmeleri, onları öğrenme sürecinin etkin bir öznesi konumuna sokacaktır.

Derslikte, içinde yaş gruplarının düzeyine uygun, nitelikli çocuk kitapları ve dergilerinin bulunduğu bir **kitaplık** bulunmalıdır. Kitaplıkta yer alan ve Türkçenin anlatım olanaklarını yansıtan çocuk kitapları, Türkçe öğretiminin başlıca kaynakları olmalıdır. Kitaplık, öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığını kazandıracak yayımlarla zenginleştirilmeli; bu sorumluluk öğretmenin yol göstericiliğinde öğrencilere verilmelidir. Türkçe dersinin bir gereği olarak, ilköğretim birinci sınıftan başlayarak her öğrencinin okumak zorunda olduğu çocuk kitapları uzman kurullarca belirlenmeli ve kitaplıkta yer alan bu yayımlar, öğretim yılı başında yeni yayımlanan nitelikli kitaplarla çeşitlendirilmelidir. Öğretmen tarafından da her öğrenci için (ilköğretim birinci sınıftan başlayarak) kitaplıktan yararlanmayı izleyen bir okuma dosyası tutulmalı; öğrencilerin okuduğu kitapların adları ve yazarları listelenmeli; en önemlisi de bu dosyalarda öğrencilerin okudukları kitaplara ilişkin 5-10 cümlelik belirlemeleri yer almalıdır.

Okulöncesi eğitim döneminde masal, mani, tekerleme, bilmece ve şiir kitaplarıyla anadilinin güzelliğini sezen, eğlenen, düşünme alıştırmaları yapmaya girişen çocuklar, okuma-yazma becerisi edinmeye başlamalarıyla birlikte, kitap okumaya da büyük gereksinim duyar. İşte, yaşamın bu evresinde,

çocukların dilsel ve görsel duyarlılıkla hazırlanmış nitelikli yapıtlarla karşılaştırılması, onların okuma kültürü edinmiş bireyler olarak yetişmelerinde belirleyici bir etken olmaktadır. Dil dersliğindeki, her yaş grubundaki ilköğretim öğrencisinin okuma gereksinmesini karşılayacak yayınlara donatılmış bir kitaplık, çocuk ve kitap ilişkisindeki sorunların ortadan kaldırılması için etkili bir çözüm yolu olarak düşünülmelidir. Böyle bir yaklaşımın, tüm kaygılardan uzaklaşarak bilimsel bir anlayışla uygulamaya konulması, ülkemizde ilköğretimi başarıyla tamamlayan her yurttaşa, çocuk edebiyatının seçkin örneklerini okuma ve anlama olanağı yaratacaktır. Unutulmamalıdır ki "... çocuk okuru olmayan bir toplumun büyük okuru da olmaz" (İzgu, 2000: 458).

Eğitim durumlarında ipuçlarını çoğaltarak öğrenmeyi kolaylaştırmak, öğrencilerin ilgisini canlı kılmak, onların çok yönlü ve boyutlu yetişmelerine katkı sağlamak amacıyla görsel ve işitsel araçlardan da yararlanmak gerekir. Dil dersliğinde, **kamera, televizyon, bilgisayar, yazıcı, tepegöz, fotokopi** ya da **baskı makinesi, slayt makinesi, video, kasetçalar, klasik müzik, şiir, öykü vb. kasetleri, duvar panoları, yazar ve çizerlerin fotoğrafları**, usta ressamlar tarafından yapılmış (röprodüksiyon ya da bulunabilirse özgün) **resimler, slaytlar, mikrofon sistemi** ve değişik yaşam durumlarını ve sanatçıları konu alan **kısa filmler bulunmalıdır**. Derslikte izlenen kısa bir filmin düşündürdükleri ya da gösterilen bir resmin çağrıştırdıklarını, yazılı ve sözlü biçimde anlatmaya istek duyan öğrenciler için, Türkçe dersi severek yapılan etkinlikler dizisine dönüşecektir. Sözlü anlatım etkinliklerinin kamera görüntülerini, konuşma ilkeleri açısından; sınıfça yapılacak bir değerlendirmeye konu yapmanın derse ilgiyi artıracaklığı açıktır. Yazılı anlatım uygulamalarından sonra ilkelere uygun çalışmaların birleştirilip çoğaltılması ise, bütün öğrenciler için, anlatma becerilerini geliştirmeleri açısından güdüleyici bir etken olacaktır.

Öğrencilerin yüz yüze iletişimime ya da grup çalışmasına olanak sağlayacak, amaca uygun biçimde düzenlemeye elverişli oturma alanları da yer aldığı bir eğitim ortamı, Türkçe öğretiminin program amaçlarına ulaşılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Duygu ve düşüncelerin eğitimi için, güzel sanatların kişiyi etkileyen anlatım gücünün, yazının (edebiyatın) da düş, düşlem ve düşünce geliştiren anlatım gücüyle birleştirilmesi; ayrıca bu ortamın teknolojik araç ve gereçlerle desteklenmesi öğrenciler için çok uyarıcı bir öğrenme ortamı oluşturacaktır. Bu ortam da öğrencilere hem dilsel becerilerini kullanabilmeleri için uygun fırsatlar sunacak hem de duyuşsal, bilişsel ve devinışsel

boyutlu davranışlarını aynı anda ve mekanda sınıma ve geliştirme olanağı yaratacaktır. Diğer bir söyleyişle, yaratıcı bir öğretmenin kılavuzluğunda dil dersliği, öğrencileri öğretim sürecine katılmaya güdülüyerek okuduklarını ve dinlediklerini anlamaya, duygu ve düşüncelerini de doğru ve etkili biçimde anlatmaya istekli kılacaktır. Her şeyden önemlisi de Türkçe öğretiminin kazandırmayı amaçladığı becerilerin süreklilik kazanan dilsel uygulamalarla kalıcı kılınması (içselleştirilmesi) amacına ulaşılacaktır.

- Türkçe öğretiminde, okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin kazandırılmasında, geleneksel anlayışa göre daha etkili olduğu deneysel araştırma süreçlerinde saptanan Tam Öğrenme Kuramı gibi diğer çağdaş öğrenme kuramı ilkelerinin de yaşama geçirilebilmesi için eğitim biliminin birikiminden yararlanılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak, Çoklu Zeka Kuramının, Tam Öğrenme Kuramının ve diğer öğretim anlayışlarının (stratejilerinin) ayrı ayrı ya da kaynaştırılarak Türkçe öğretiminde uygulanmasına yönelik bilimsel çalışmalar giderek yoğunlaştırılmalı ve sonuçlar öğretmenlerle paylaşılmalıdır (Bak: Sever, 2000; Bloom, 1976; Saban, 2001; Gardner, 1993; Gardner, 1999; Nelson, 1998).

Verimli bir Türkçe öğretimi için en büyük görev öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı ile üniversitelere düşmektedir. Ancak, bütün resmi kurumların, sivil toplum örgütlerinin, kitle iletişim araçlarının ve bu ülkenin tüm bireylerinin oluşturacakları duyarlı işbirliğinin bilim, öğretim ve kültür dili olarak Türkçenin yaşadığı sorunların çözümünde etkili olacağı açıktır.

Milli Eğitim Bakanlığının, son yıllarda bu anlayışa katkı veren çalışmalarını ve Türkçe öğretiminin daha verimli gerçekleştirilmesine yönelik çabalarını yoğunlaştırdığı görülmektedir.

1999 yılında, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü ve Üniversite işbirliğiyle, Güzel Konuşma ve Yazma, ilköğretim 1-8. sınıflar için Türkçe ders kitapları hazırlanmıştır. Kitaplarda, öğrencilerin anlama ve anlatma engellerini aşabileceği bir öğretim ve öğrenme anlayışı benimsenmiş; kitaplara seçilen metinlerin- türsel bir dengelemeyi de göz önünde bulundurarak- Türkçenin anlatım gücünü, güzelliğini yansıtmaya ve düzeye uygun olmasına özen gösterilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığının 07. 12. 2000 tarih ve 014682 sayılı, Bakan Metin Bostancıoğlu imzalı Genelgesi, yazı dilinin doğru kullanılması konusunu içermektedir. Genelge, son yıllarda moda olan yabancı sözcüklerle iletişim kurma yapaylığına, dil kirliliğine karşı oluşturulması gereken dil bilincine işaret etmekte, Bakanlığın tüm görevlilerini de duyarlı olmaya çağırmaktadır:

“Yazışmalar ve yayımlanan eserlerin bazılarında, Türkçe karşılıkları bulunmasına karşın, zaman zaman yabancı sözcüklere yer verildiği, Türk Dilinin kurallarına yeterince özen gösterilmediği görülmektedir.

Dil, ulus olmanın, milli birlik ve bütünlüğün, bağımsızlığın, toplumsal değişme ve gelişmenin en temel ögesidir. Doğru ve etkin bir iletişim kurulabilmesi amacıyla dilin, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan bilinçli ve özenli bir şekilde kullanılması zorunludur. Dilimizin yabancı dillerin etkisiyle oluşan kirlenmeden korunabilmesi, geliştirilip zenginleştirilmesi, onun bilinçli bir şekilde kendi kaynak ve kurallarına uygun olarak kullanılmasına bağlıdır.

Dilimizin, yukarıda belirtilen önemli işlevlerini yerine getirecek ve iletişimi sağlayacak biçimde kullanılmasında öncülük görevi Bakanlığımıza düşmektedir.”

Genelgede, merkez ve taşra teşkilatınca yapılan yazışmalarda uyulması gereken temel ilkeler de açıklanmış, yazışmalarda zorunluluk dışında, Türkçe karşılıkları bulunan yabancı sözcüklere yer verilmemesi istenmiştir.

“Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe(1. -10. sınıflar)-Türk Kültürü (4. -10. sınıflar)-Yabancı Dil Olarak Türkçe (6. -11. sınıflar) Dersi Öğretim Programları”, Talim ve Terbiye Kurulunun 23. 10. 2000 tarih ve 388 sayılı Kurul Kararı ile kabul edilmiştir. Yurt dışındaki Türk çocukları için hazırlanan Türkçe Programı’nda, öğrencilerin anadillerine ilişkin davranışları uygulamalarla geliştirmeleri; Türkçemizin güzelliklerini ve anlatım gücünü sezerek dil bilinci ve duyarlılığı edinmeleri temel amaç olarak benimsenmiştir. Bu amaca yönelik olarak, programın sonuna, öğretme-öğrenme ortamını düzenlemelerinde, öğretmenlere yardımcı olabilecek örnek eğitim durumları (ders planları) konulmuştur. Böylece, programda, öğrencilere kazandırılması istenen dinleme, konuşma, okuma ve yazma içerikli davranışlar için, öğretmenlere, kendi yaratıcılıklarıyla geliştirip zenginleştirebilecekleri, bilimsel bir anlayışla kurgulanmış, uygulanabilir örnekler sunulmuştur.

MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü’nün 24. 08. 2001 tarih ve 10009 sayılı “İlköğretim Kurumlarında Sözlü ve Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesi”konulu Genelgesinde ise, Türkçe derslerinde, uygulamadaki aksaklıkların giderilerek verimli bir öğrenmenin gerçekleştirilmesi için yapılması gerekenler ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Genelgenin ilk paragrafında, Türkçe öğretiminin üstlenmesi gereken temel sorumluluk tanımlanmıştır:

“Milli Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş; demokratik, özgürlükçü, yeni fikirlere açık, ulusal kültürü özümsemiş, çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen bireyler yetiştirmede Türkçe öğretiminin sorumluluğu büyüktür.”

Genelgede, Türkçe öğretimi ile Milli Eğitim Temel Yasası’nın amaç ilkeleri arasında ilişki kurulması, öğretime verilmesi gereken öneme dikkat çekmesi bakımından çok önemlidir. Çünkü, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları incelendiğinde, Türkçe öğretiminin bu amaçları gerçekleştirmedeki başat işlevi anlaşılmaktadır:

“Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak ;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır”(Millî Eğitim Temel Kanunu, 1984: 5-6).

Yukarıda belirtilen genel amaçların her öğrencinin yaşamında uygulanabilir davranışlara dönüştürülmesinde, Türkçe öğretimine önemli sorumluluklar düştüğü bir gerçektir. Çünkü, anlama ve anlatma becerileri gelişmiş, duygu ve düşünce boyutu zengin, geniş bir kültür evrenine sahip; yurdunu, ulusunu, doğayı, yaşamı ve insanlığı seven; bilimsel, eleştirel, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazanmış bireyler yetiştirmek Türkçe öğretiminin özel amaçları arasında yer almaktadır (Bak: MEB, 1982: 3-4).

İlköğretim Genel Müdürlüğü genelgesi, Türkçe öğretiminin yalnızca anlatma boyutunu içeren becerilerin geliştirilmesini konu olarak almasına karşın, genelgenin 2. maddesinde, anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (konuşma-yazma) becerilerinin girişik nitelikli olması nedeniyle, dinleme, okuma, konuşma, yazma becerileri ile dilbilgisi konu alanına ait davranışların birlikte kazandırılması gereğinden söz edilmektedir. Anadili öğretiminin doğasına uygun bu yargılar, Türkçe öğretiminin geleneksel anlayıştan uzaklaştırma amacına dönük olan başka akademik belirlemelerle bütünleşmektedir.

Genelgede, öğretmenler tarafından yapılan yıllık plana -göstermelik de olsa- bağlı kalınması zorunluluğunu ortaya çıkaran ve Türkçe dersini, genellikle bilgi aktarmacılığına dönüştüren geleneksel anlayışın yerine; öğretim programındaki davranışların öğrencilere kazandırılması amacı taşıyan çağdaş yaklaşımların önerilmesi dikkat çekmektedir:

“..... öğretmen, göstermelik plan yapmak yerine, sınıfın/şubenin düzeyini göz önünde bulundurmalı, planını, metnin kaç saatte işlenebileceğini hesaplayarak, kazandıracağı davranışlara göre yapmalıdır. Öğrencilere kazandırılmak istenen davranışların düzeyini saptamak amacıyla, metin işlendikten sonra bir değerlendirme yapılmalı, varsa öğrenme eksikleri elde edilen veriler ışığında tamamlanmalıdır. Amaç daha çok metin işlemek değil, yeteri kadar metni iyi işleyerek Türkçe öğretiminin programda belirtilen davranışlarını öğrencilere kazandırmak olmalıdır. Bu durumda Türkçe dersi 40/80 dakikayı esas alan bir anlayışla ya da günlük planla değil, yeteri kadar ders saatini kapsayan ders planıyla işlenmeli, başka bir deyişle günlük plan yerine ders planı yapılmalıdır”(MEB

İlköğretim Genel Müdürlüğü 24. 08. 2001 tarih ve 10009 sayılı Genelgesi).

Özellikle, ders planlarının hazırlanmasında, uygulamada önemli sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Genelgede, bu sorun çağdaş bir öğretme -öğrenme yaklaşımıyla ele alınmıştır. Uygulanagelen ders planı anlayışında, yıllık plan gereği, her metin 40 ya da 80 dakikalık sürelerde işlenmektedir. Genellikle metnin duygu ve düşünce yapısı yeterince irdelenmeden, öğrencilerin metnin anlam evrenine girmesi sağlanmadan bir başka metnin işlenmesi süreci başlatıldığı bilinmektedir. Daha çok, öğretmenin etkin, öğrencinin de edilgen olduğu öğretim süreçlerinde, bir ya da iki ders saatinde işlemek zorunda kalınan metinler ve oluşan eğitim ortamı, öğrencilerin dilsel becerilerini yaparak -yaşayarak geliştirmelerine yeterli olanak da sağlayamamaktadır. Ancak, öğrencilere tam ve doğru anlama gücü ile amaca uygun anlatma becerisi kazandırma gibi öncelikli amaçları olan bir öğretimin, uygulamaya dayalı süreçleri işlevsel kılması beklenir. Bu uygulamalarda, öğrencilere dilsel becerilerini geliştirebilecekleri sorumlulukların verilmesi, Türkçenin anlatım incelikleri ve gücünün sezdirilmesi temel amaç olmalı, bu amaç öğrencilerin Türkçeyi bilinçli ve özenli kullanmaları, okuma zevki ve alışkanlığı kazanmaları gibi diğer amaçlarla bütünleştirilmelidir. İlköğretim Genel Müdürlüğü Genelgesi, Türkçe öğretiminin yukarıda anılan amaçlarına ulaşılabilmesi için olumlu ve uygulayıcılar tarafından da izlenmesi gereken akademik bir girişim olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde oluşturulan uzman ekiplerce, hem öğretimin aşamaları arasında bir bütünselliğin kurulması hem de Türkçe -Türk dili ve edebiyatı öğretiminin verimini artırmak amacıyla, öğretim programlarının öğrencilerin ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda geliştirilmesi çalışmalarının sürdürüldüğü bilinmektedir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve İlköğretim Genel Müdürlüğünün işbirliğiyle yürütülen Türkçe öğretim programını geliştirme çalışmaları, Talim ve Terbiye Dairesinin 22. 09. 1981 tarih ve 172 karar sayılı “Temeleğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı”ndaki öğretim anlayışı çerçevesinde devam etmektedir. Programın hazırlanmasında, anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik ilkelerinden hareketle, ilköğretim 1. sınıftan başlayarak 8. sınıfa değin, öğrencilere kazandırılacak bilişsel, duyuşsal ve devinişsel nitelikli dilsel davranışların birbirlerini bütünleyen bir anlayışla tanımlanması temel bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Geliştirme çalışmalarında, Türkçe

öğretmenlerinin, ilköğretim ve ortaöğretim müfettişlerinin sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri ile Türkçe öğretimi alanında yapılmış bilimsel araştırmaların sonuçları ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

Geliştirme çalışmalarında, öğretim programının bir gereği olarak, öğrencilere amaçlanan davranışların (becerilerin) kazandırılacağı eğitim durumlarında, başarılı bir Türkçe öğretimi için öğretmenlerin kullanacağı -izleyeceği öğretim-öğrenme yaklaşımları bilimsel bir anlayışla örneklendirilecektir. Böylece, Türkçe dersleri için, öğretmenlerin yaratıcılığı ile çeşitlenecek, verimli uygulama modelleri yaratılmış olacaktır. Öğretmenlerin katkı ve eleştirileriyle de sürekli geliştirilecek olan eğitim durumları, hem öğretmenlere öğretim programının amaçlarına ulaşmak için neler yapılması gerektiği konusunda bilimsel nitelikli ipuçları sunacak hem de etkili bir Türkçe öğretimin gerçekleştirilmesinde ortak paydalar yaratacaktır.

Öğretim programı ve bu programın amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olarak her sınıf düzeyinde hazırlanacak olan eğitim durumları ; program geliştirme, ölçme ve değerlendirme, eğitim teknolojisi, gelişim psikolojisi, Türkçe öğretimi ve dilbilim uzmanlarının akademik katkılarıyla biçimlendirilecektir. Taslak program, üniversite ve diğer ilgililerin de görüşleri alındıktan sonra Talim ve Terbiye Kuruluna sunulacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığının; yukarıda özetlemeli bir yaklaşımla aktarılan Türkçe öğretiminin verimini yükseltmeye dönük çalışmalarını, hem Türkçenin yaşadığı sorunları hem de öğretimdeki verimsizliği ortadan kaldırılmaya yönelik yeni çalışmalarla desteklemesi gerekir. Bunun için de sorunu oluşturan nedenlerin tümel ve akademik bir anlayışla incelenmesine gereksinim vardır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Yabancı dille öğretime son verilmelidir.
2. Bilim alanlarına yönelik Türkçe terim oluşturma çalışmaları hızlandırılmalıdır.
3. İşyerlerine Türkçe ad konulması amacıyla özendirici önlemler alınmalıdır.

4. Reklam dilinin Türkçeleştirilmesine yönelik yasal girişimler desteklenmelidir.

5. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde, içinde Türkçe öğretimi, program geliştirme, ölçme ve değerlendirme uzmanları ile deneyimli Türkçe öğretmenlerinin görev yapacağı Türkçe Öğretimini Araştırma ve Geliştirme Merkezi oluşturulmalıdır. Bu merkezin içinde, çocuk yayınlarını dilsel ve görsel açıdan bilimsel ölçütlere uygun biçimde inceleme yeterliğine sahip (uzman) kişilerin bulunacağı "Çocuk Kitapları İnceleme Birimi" oluşturulmalıdır.

6. Türkçe öğretiminin genel amacı "okuma kültürü edinmiş, düşünen, duyarlı bireyler yetiştirmektir. "Bu nedenle, öğretim, yalnızca ders kitaplarına bağlı ve bilgi kazandırmaya dayalı anlayış yerine, anlama ve anlatma eğitimi temel alan uygulamalara yönelmelidir. Çünkü, okuduğunu, dinlediğini tam ve doğru anlamayan, duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili anlatamayan öğrencilerden, öğretimin ileriki basamaklarında edebiyatımızın klasik ve çağdaş eserlerini okumasını, anlamasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olamaz. Bu nedenle, mevcut dersliklerde, sınıf kitaplığı oluşturulmalı; kitaplıkta çocuk yazınının, düzeye uygun seçkin örnekleri bulundurulmalıdır. Bunun yanında, yukarıda kısaca açıklanan dil derslikleri, örnek (pilot) uygulamalara konu yapılarak yaygınlaştırılmalı; dersliklerde Türkçe öğretiminin yazın(edebiyat)-yaşam ilişkisi kurularak gerçekleştirilmesi temel amaç olmalıdır.

7. MEB tarafından Türkçe öğretimiyle ilgili gelişmelerin izlenebileceği **Türkçe Öğretimi Sitesi (Web Sitesi)** oluşturulmalı; öğretmenler bu sitede hazırladıkları eğitim durumu (ders planı) örneklerini, varsa, uygulamada karşılaştıkları sorunları paylaşabilmeli ve kendilerine, gerekli durumlarda, ilgililer tarafından akademik dönütler sunulmalıdır.

¹ 1992 yılında Ders Geçme ve Kredi Sistemine göre hazırlanan; ancak günümüzde öğrencilerin ilgi, beklenti ve gereksinimlerini karşılamaktan uzak, program dili ve içeriği açısından da öğrenci düzeyine uygun olmayan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı, "Edebiyat" ve "Dil ve Anlatım" ders programları olarak yeniden geliştirilmiştir. Prof. Dr. Cahit Kavcar'ın danışmanlığında, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında oluşturulan uzman bir komisyon aracılığıyla geliştirilen programda, "Edebiyat" dersi haftada 3 saat, "Dil ve Anlatım" dersi de 2 saat olarak yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Adnan BİNYAZAR (1998) "Ulusal Bilinç, Ulusal Dil", **Cumhuriyet**. 26. 09. s. 2.
- Ahmet CEMAL (1997) "Kültürel Kimlik ve Yabancı Dilde Üniversite Eğitimi", **Cumhuriyet**. 02. 01. 1997. s. 13.
- Ahmet SABAN (2001) **Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Aydın KÖKSAL (2001) "Türkçe Bilim Sözleri: Bir Deneyim", **Bilim ve Ütopya**. İstanbul: Sayı, 80. s. 14-21.
- Bedia AKARSU (1984) **Wilhelm Von Humboldt'da Dil Kültür Bağlantısı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Benjamin S. BLOOM (1976) **Human Characteristics and School Learning**. United States of America : Kingsport Press.
- Cahit KAVCAR (1998) "Türkçe Eğitimi ve Sorunlar", **Ankara Üniversitesi Dil Dergisi**. Ankara: Sayı, 65. s. 5-18.
- Cem EROĞUL (1994) "Anayasa ve Tüze Dilinin Türkçeleştirilmesi", **AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Cilt: 49, No: 3 -4, s. 119-148.
- Emine ÇAYKARA (2001) (Söyleşi) **Türk Aynştaynı "Oktay Sinanoğlu Kitabı."** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Howard GARDNER (1999) **Intelligence Reframed**. United States of America : BasicBooks.
- (1993) **Multiple Intelligences The Theory in Practice**. United States of America : BasicBooks.
- İclal ERGENÇ (2001) "Bilim Dili ve Anadili"**Bilim ve Ütopya**. İstanbul: Sayı, 80. s. 13.
- Kristen NICHOLSON- NELSON (1998) **Developing Students' Multiple Intelligences**. New York: Scholastic Professional Books.
- MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü (2001) "İlköğretim Kurumlarında Sözlü ve Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesi"konulu, 24. 08. 2001 tarih ve 10009 sayılı Genelge.
- MEB (1982) **Temeleğitim Programı 1. Türkçe Eğitimi 2. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu**. (1984) Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Muzaffer İZGÜ (2000) "Çocuk Kitapları Okul Kitaplarının Yerini Almamalıdır"**1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu** (Yayıma Hazırlayan: Sedat Sever). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Ömer DEMİRCAN (1994) "İletişim, Türkçe, Üniversite..." **Cumhuriyet**. 5. 12. 1994. s. 2.
- Sabri KOÇ (1987) "Türkçe Bilim Diline Doğru"**Bilim Dili Türkçe Yazın Dili Türkçe**. Ankara: Dil Derneği Yayını, s. 12-14.
- Sedat SEVER (2000) **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) (1998) **Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları**. Ankara.